

Kunnan- ja kaupunginhallituksille
Kuntayhtymien hallituksille

Yleisiä kirjastoja koskeva lainsäädäntö muuttui 1.1.2017 alkaen

Laki yleisistä kirjastoista (1492/2016), myöh. kirjastolaki, koskee kuntien ylläpitämiä yleisiä kirjastoja. Uusi laki yleisistä kirjastoista astui voimaan 1.1.2017. Lain 7 ja 8 § astuvat voimaan kuitenkin 1.1.2018. Vuoden 2017 alusta voimaan astunut laki yleisistä kirjastoista korvaa kirjastolain (904/1998) ja valtioneuvoston asetuksen (406/2013).

Kunnan tehtäväksi on kirjastolaissa säädetty yleisen kirjaston toiminnan järjestäminen.

Suomessa on kansainvälisesti arvioiden laadukas ja kattava kunnallinen kirjastojärjestelmä. Kirjastopalvelut ovat käytetyimpiä lähi- ja peruspalvelujamme. Kirjastopalveluja arvostetaan ja niihin ollaan tyytyväisiä.

Uuteen kirjastolakiin on lisätty määritelmät (3§), valtion viranomaisen tehtävät (4§), kunnan tehtävät (5§), yleisen kirjaston tehtävät (6§), kirjaston käyttäjän velvollisuudet (13§) sekä lainauskielto ja kirjaston käyttökielto (15§). Muilta osin laissa on uudistettu lain soveltamisalaa, tavoitetta, keskuskirjastoa, maakuntakirjastoja, maksuttomuutta, käyttösääntöjä, henkilöstöä sekä arviointia koskevat säännökset.

Lain tavoitteena on edistää väestön yhdenvertaisia mahdollisuuksia sivistykseen ja kulttuuriin; tiedon saatavuutta ja käyttöä; lukemiskulttuuria ja monipuolista lukutaitoa; mahdollisuuksia elinikäiseen oppimiseen ja osaamisen kehittämiseen; sekä aktiivista kansalaisuutta, demokratiaa ja sananvapautta.

Kunnan tehtävänä on yleisen kirjaston toiminnan järjestäminen. Kunta voi järjestää yleisen kirjaston toiminnan itse taikka yhteistyössä toisten kuntien kanssa tai muulla tavoin. Yleinen kirjasto toimii ja kehittää toimintaansa yhteistyössä muiden kirjastojen kanssa sekä tarpeen mukaan muiden palvelusektoreiden kanssa. Lisäksi kunnan tulee kuulla asukkaitaan yleisiä kirjastoja koskevissa asioissa. Kunta vastaa toiminnan lainmukaisuudesta.

Kirjastolakiin on ensimmäisen kerran määritelty yleisen kirjaston tehtävät. Lain 6§:n mukaan kirjaston tulee tarjota pääsy aineistoihin, tietoon ja kulttuurisisältöihin; ylläpitää monipuolista ja uudistuvaa kokoelmaa; edistää lukemista ja kirjallisuutta; tarjota tietopalvelua, ohjausta ja tukea tiedon hankintaan ja käyttöön sekä monipuoliseen lukutaitoon; tarjota tiloja oppimiseen, harrastamiseen, työskentelyyn ja kansalaistoimintaan; sekä edistää yhteiskunnallista ja kulttuurista vuoropuhelua.

Yleisellä kirjastolla tulee olla käytössään tarkoituksenmukaiset tilat, ajantasainen välineistö sekä riittävä ja osaava henkilöstö. Ajantasaisella välineistöllä tarkoitetaan henkilöstölle ja käyttäjille tarkoitettuja laitteita, ohjelmistoja ja verkkoyhteyksiä.

Yleisen kirjaston tulee olla kaikkien käytettävissä ja saavutettavissa. Yleisen kirjaston tehtävänä on tarjota aineistonsa, tilansa ja palvelunsa jokaisen käyttöön. Kirjasto on lähipalvelu, jolla tulee olla riittävät aukioloajat. Palveluiden järjestämisessä on huomioitava tasa-arvon vahvistaminen sekä toiminnan lähtökohtina olevat yhteisöllisyys, moniarvoisuus ja kulttuurinen moninaisuus.

Muutoksena aiempaan on tammikuusta 2017 alkaen myös yleisen kirjaston omien aineistojen varaaminen maksutonta. Sen lisäksi on edelleen kirjaston omien aineistojen käyttö ja lainaus sekä ohjaus ja neuvonta maksutonta.

Yleisellä kirjastolla tulee olla riittävä määrä kirjasto- ja informaatioalan koulutuksen saanutta ja muuta henkilöstöä. Asiantuntijatehtävässä edellytetään soveltuvaa korkeakoulututkintoa,

jollei tehtävän luonteesta muuta johdu. Kunnan kirjastolaitoksen johtajalta vaaditaan soveltuva ylempi korkeakoulututkinto, johtamistaito ja hyvä perehtyneisyys kirjaston tehtäviin ja toimintaan.

Henkilö, joka on otettu virkaan tai työsopimussuhteeseen ennen tämän lain voimaantuloa, on edelleen kelpoinen kyseiseen virkaan tai työsuhteeseen.

Yleisen kirjaston käyttäjän velvollisuudet, lainauskielto sekä kirjaston käyttökielto sisältyvät uuteen kirjastolakiin. Kunta voi laatia yleisen kirjaston käytösäännöt. Käytösääntöjen laatimiseksi on Kuntaliitto yhteistyössä Yleisten kirjastojen neuvoston kanssa laatinut ohjeen, ks. liite.

Lisätietoja:

Erytisasiantuntija Johanna Selkee, p. 050 435 942

SUOMEN KUNTALIITTO

Jari Koskinen
toimitusjohtaja

Terhi Päivärinta
johtaja, opetus ja kulttuuri

Liite

Ohje käytösääntöjen laatimiseksi yleiseen kirjastoon

Liite**Ohje käyttösääntöjen laatimiseksi yleiseen kirjastoon****SISÄLLYSLUETTELO****Johdanto:**

Kunta voi hyväksyä yleisen kirjaston käyttösäännöt, joilla edistetään kirjaston sisäistä järjestystä, turvallisuutta ja viihtyisyyttä. Käyttösäännöissä voidaan antaa määräyksiä kirjaston tilojen ja omaisuuden käytön ohella kirjastoaineiston lainaamisesta, varaamisesta, palauttamisesta, ja palauttamisen määräajoista sekä lainauskiellosta, kirjaston käyttökiellosta ja maksuista (1492/2016, 14§).

Tämä on ohje kunnille yleisiä kirjastoja koskevan käyttösäännön laatimiseksi. Tässä ohjeessa esitellään asiat, joita kunnassa yleisen kirjaston käyttösääntöjen laadinnassa tulisi huomioida. Lisäksi annetaan ohje käyttösääntöjen sisällöksi.

Kunta voi oman päätöksensä mukaisesti laatia yleisen kirjaston käyttösäännöt yksin tai yhdessä jonkun toisen kunnan kanssa tai yhdessä useamman kunnan kanssa (kirjastokimpan käyttösäännöt).

Ohje käyttösääntöjen laatimisesta yleiseen kirjastoon on tehty yhteistyössä Yleisten kirjastojen neuvoston (YKN) kanssa.

Ohjeistus on tarkoitettu tukemaan kunnan omaa harkintaa käyttösääntöjen laadinnassa. Ohje on sovellettavissa kunnan kannalta tarkoituksenmukaisella tavalla.

Käyttösäännöillä määritellään yleisen kirjaston ja asiakkaan välistä suhdetta. Käyttösäännöissä kirjasto kertoo, millä tavoin asiakas voi käyttää yleisen kirjaston palveluja, aineistoja, välineitä ja tiloja.

Yleisen kirjaston käyttösääntöjen tulee olla kielellisesti ymmärrettäviä.

Sekä suomen- että ruotsinkielisille tulee käyttösäännöistä olla kieliversiot. Tarpeen mukaan kunta huomioi kieliversioissa muut kieliryhmät. Saamelaisten kotiseutualueen kunnissa käyttösäännöistä on oltava omat kieliversiot ainakin saamen ja suomen kielellä.

Yleisen kirjaston toimintaan liittyy kunnissa toimipistekohtaisia eroja ja väliaikaisia muutoksia. Näistä voidaan kertoa erillisissä liitteissä (esimerkiksi liite kirjaston aukioloajoista), joihin voidaan kirjaston käyttösäännöissä viitata. Näin kirjaston käyttösääntöihin ei tarvitse tehdä muutoksia niin usein.

Yleisen kirjaston toiminnan järjestäminen

Laissa yleisistä kirjastoista (1492/2016) säädetään yleisistä kirjastoista ja niiden toiminnan edistämisestä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti.

Yleisen kirjaston käyttöön sekä kirjastotoiminnan järjestämiseen liittyvistä asioista on kirjastolaissa erityisesti seuraavissa pykälissä: kunnan tehtävät (5§), yleisen kirjaston tehtävät (6§), yleisen kirjaston toiminnan järjestäminen (10§), maksuttomuus ja maksut (12§), kirjaston käyttäjän velvollisuudet (13§), käyttösäännöt (14§) sekä lainauskielto ja kirjaston käyttökielto (15§).

Käyttösääntöjen laadinta

Yleiselle kirjastolle voidaan laatia käyttösäännöt. Käyttösäännöt ovat kunnan virallinen asiakirja, jonka laatimisesta kunta voi itse päättää. Kunnan oikeus laatia käyttösäännöt perustuu lakiin yleisistä kirjastoista (1492/2016, 14§).

Kunta päättää yleisen kirjaston käyttösääntöjen laatimista ja niiden tarkemmasta sisällöstä.

Kunnan hallintosäännöissä määrätään, kenellä viranomaisella kunnassa (toimielin tai viranhaltija) on toimivalta hyväksyä kunnan yleisen kirjaston käyttösäännöt ja käyttösääntöihin liittyvät liitteet.

Kuntalaisia ja työntekijöitä voidaan ottaa mukaan kirjaston käyttösääntöjen laadintaan tai kuulla heitä muulla tavoin, siinä osin miten kunnassa päätetään.

Käytösääntöjen merkitys

Yleisistä kirjastoista annetun lain 14§:n mukaan käytösäännöillä edistetään kirjaston sisäistä järjestystä, turvallisuutta ja viihtyisyyttä.

Koska yksilön perusoikeuksiin voidaan puuttua vain lain nojalla, voidaan kunnan käytösääntö määräyksillä puuttua asiakkaan toimintaan rajoitetusti (perustuslaki (731/1999)).

Käytösääntöjä laadittaessa kunnan tulee huolehtia, etteivät ne ole ristiriidassa yksilölle lainsäädännössä turvattujen oikeuksien ja vapauksien kanssa. Lainsäädännön kanssa ristiriitaista käytösääntö määrystä ei saa käytännössä soveltaa.

Ohje käytösääntöjen sisällöksi

Yleisen kirjasto nimi

Käytösäännöt voivat koskea kunnan oman päätöksen mukaisesti kunnan yleistä kirjastoa tai useamman kunnan yhteistyössä muodostamaa yleisten kirjastojen yhteenliittymää (nk. kirjastokimppa). Käytösääntöjen alussa on mainittava, mitä yleistä kirjastoa käytösäännöt koskevat.

Yleinen kirjasto tarkoittaa kunnan järjestämisvastuulla olevaa kirjastolaitosta hallinnollisena ja toiminnallisena kokonaisuutena, ei yksittäistä kirjaston toimipistettä, ellei näin mainita erikseen.

Voimassaoloaika

Käytösäännöistä tulee käydä ilmi hyväksymispäivämäärä ja voimaantuloajankohta. Käytösäännöt ovat voimassa toistaiseksi, ellei niitä ole hyväksytty määräajaksi.

Yleisen kirjaston käytösääntöjen tarkoitus

Käytösäännöt perustuvat lakiin yleisistä kirjastoista (1492/2016). Kirjastolain 14 §:n mukaan *kunta voi hyväksyä yleisen kirjaston käytösäännöt, joilla edistetään kirjaston sisäistä järjestystä, turvallisuutta ja viihtyisyyttä. Käytösäännöissä voidaan antaa määräyksiä kirjaston tilojen ja omaisuuden käytön ohella kirjastoaineiston lainaamisesta, varaamisesta, palauttamisesta, ja palauttamisen määräajoista sekä lainauskiellosta, kirjaston käyttökiellosta ja maksuista.*

Mitä asioita käytösäännöissä voidaan käsitellä?

Laissa yleisistä kirjastoista todetaan käytösääntöjä koskevassa 14 pykälässä, että käytösäännöissä voidaan antaa määräyksiä:

- kirjaston tilojen ja omaisuuden käytöstä,
- kirjastoaineistojen lainaamisesta, varaamisesta, palauttamisesta ja palauttamisen määräajoista
- lainauskiellosta,
- kirjaston käyttökiellosta ja
- maksuista.

Yleisen kirjaston tilojen ja omaisuuden käyttö

Yleisen kirjaston toiminnan järjestämisen lähtökohtana on kirjastolain (1492/2016) 10§:n mukaan se, että *yleisen kirjaston tulee olla kaikkien käytettävissä ja saavutettavissa.*

Kirjastolain perustelutekstissä todetaan vielä, että *tarkoituksena on, että yleinen kirjasto tarjoaa aineistonsa, tilansa ja palvelunsa jokaisen käyttöön.*

Yleisen kirjaston käyttöä koskevissa ehdoissa on huomioitava viranomaisen velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta (yhdenvertaisuuslaki 1325/2014, 5§). Kirjaston käyttöä voidaan rajoittaa vain määrätyissä tapauksissa ja lakiin perustuen (ks. kirjaston lainauskielto ja käyttökielto). Tästä syystä ikärajoja ei kirjaston käytölle voida asettaa. Kunnan on mahdollistettava, että esimerkiksi alaikäiset voivat käyttää kirjaston palveluja ja aineistoja.

Käytösäännöissä on mahdollista antaa määräyksiä yleisen kirjaston tilojen ja omaisuuden käytöstä. Käytösäännöissä voidaan kuvata, miten kirjasto tarjoaa kirjaston aineistot, palvelut

ja käytössä olevat tilat jokaisen käyttöön ja erityisryhmien tarpeet huomioiden. Esteettömyys on syytä huomioida aineistoja, palveluja ja tilojen käyttöä koskevissa ohjeissa.

Käytösäännöissä voidaan avata tarkemmin, mitä palveluja ja aineistoja yleisen kirjasto tarjoaa käyttöön tiloissaan sekä lainattavaksi ja sähköisinä (käyttöoikeudet).

Kaksikielisissä kunnissa on molempien kieliryhmien tarpeet huomioitava samanlaisten perusteiden mukaan. Saamelaiden kotiseutualueen kunnissa on huomioitava saamenkielisen ja suomenkielisen väestön tarpeet vastaavasti samanlaisten perusteiden mukaan. Myös muiden paikallisten kieliryhmien tarpeet on huomioitava paikallisten olosuhteiden mukaan.

Käytösäännöissä tai erillisessä liitteessä voidaan kertoa yleisen kirjaston aukioloajoista.

Käytösäännöissä tai erillisessä liitteessä voidaan kertoa, miten yleisen kirjaston tilaa voi käyttää eri tarkoituksiin, mitkä ovat kirjaston käytössä olevien eri tilojen varauskäytännöt. Mikäli kirjaston tiloja voidaan vuokrata, on siitä syytä kertoa käytösäännöissä tai erillisessä liitteessä.

Kirjastoaineistojen lainaaminen, varaaminen, palauttaminen ja palauttamisen määräajat

Yleisiä kirjastoja koskevan lain 14§:n mukaan *käytösäännöissä voidaan antaa määräyksiä kirjaston tilojen ja omaisuuden käytön ohella kirjastoaineistojen lainaamisesta, varaamisesta, palauttamisesta ja palauttamisen määräajoista.*

Näin ollen käytösäännöissä voidaan määrätä, miten yleisen kirjaston aineistoja ja palveluja voi käyttää, millä tavoin aineistoja voi lainata sekä miten lainoja voi varata ja uusia sekä palauttaa.

Kirjastokortin saamisesta

Käytösäännöissä on tarpeen kuvata, miten yleisen kirjaston käyttäjä voi hankkia kirjastokortin ja sen yhteydessä tarvittavan tunnusluvun. Kirjastokortille voidaan määritellä voimassaoloaika. Käytösäännöissä on syytä todeta, mikä on kirjaston käyttäjän vastuu, jos kirjastokortti katoaa tai sen hävittää.

Käytösäännöissä on tarpeen todeta, jos kirjastokortti voidaan myöntää kunnan määrittelemillä ehdoilla yhteisölle tai laitokselle (yhteisökortti).

Kirjastokortin saamisen yhteydessä kerätään asiakkaalta henkilötietoja. Näistä muodostuu asiakasrekisteri. Rekisteriselosteesta ja henkilötietojen keräämisestä on syytä todeta joko käytösäännöissä tai erillisessä liitteessä. Henkilötietojen käsittelystä tarkemmin kohdassa Muuta huomioitavaa käytösääntöjen laadinnassa.

Lainaamisesta

Käytösäännöissä tai erillisessä liitteessä voidaan kuvata yleisen kirjaston aineistojen, käyttöoikeuksien ja välineiden lainaamiseen, varaamiseen ja palauttamiseen liittyvät käytännöt.

Kunta voi todeta laina-ajan pituudet käytösäännöissä tai erillisessä liitteessä.

Kunta voi päättää samanaikaisten lainojen enimmäismäärän samoin kuin samanaikaisten varustusten enimmäismäärän käytösäännöissä tai erillisessä liitteessä.

Käytösäännöissä on tarpeen todeta, ettei yleinen kirjasto vastaa lainatun aineiston tai käytetyn välineistön asiakkaalle aiheuttamista vahingoista.

Aineistokohtaiset ikäraajat

Yleisen kirjaston vastuulla on edelleen huomioida tietyt aineistokohtaiset ikäraajat, joista säädetään kuvaohjelmalaissa (710/2011). Kuvaohjelmalaki säättää kuvaohjelmien (elokuvien, televisio-ohjelmien ja digitaalisten pelien) tarjoamista koskevista rajoituksista. Kuvaohjelmien tarjoamista rajoitetaan ikärajoilla. Kansallinen audiovisuaalinen instituutti (KAVI) antaa tarkempia ohjeita kirjastoille ikärajojen huomioimisesta.

Ikärajoista on syytä tiedottaa myös kirjaston käytösäännöissä tai erillisessä liitteessä.

Kirjastopalvelujen maksuttomuus

Kirjastolaisissa (1492/2016) säädetään 12 §:ssä yleisen kirjaston maksuttomuista palveluista niin, että *yleisen kirjaston aineistojen käyttö, lainaus, varaaminen sekä ohjaus ja neuvonta on*

maksutonta. Maksuttomia ovat myös valtakunnallista ja alueellista kehittämistehtävää hoitavan yleisen kirjaston muille yleisille kirjastoille antamat kaukolainat.

Käytösäännöissä on syytä kuvata, että käyttäjälle yleisen kirjaston maksuttomia palveluja ovat lain edellyttämällä tavalla:

- kirjaston omien aineistojen käyttö, lainaaminen ja varaaminen sekä
- kirjaston käyttäjälle annettava ohjaus ja neuvonta (tietopalvelu).

Kirjastopalvelujen maksut

Kirjastolaissa (1492/2016) säädetään 12 §:ssä yleisen kirjaston mahdollisuudesta periä maksua, niin, että *kunta voi periä myöhässä palautetuista aineistoista, varatun aineiston noutamatta jättämisestä ja muista kuin 1 momentissa tarkoitetuista yleisen kirjaston suoritteista kohtuullisen, enintään suoritteen tuottamisesta kunnalle aiheutuvien kokonaiskustannusten määrää vastaavan maksun. Maksun suorasta ulosottokelpoisuudesta ilman ulosottoperustetta säädetään verojen ja maksujen täytäntöönpanosta annetussa laissa (706/2007).*

Yleisessä kirjaston toiminnassa perittävistä maksuista päättää kunnan hallintosäännöissä määrätty viranomainen. Yleinen kirjasto voi periä maksuja:

- kaukolainoista,
- myöhässä palautetuista aineistoista,
- postitus- ja kuljetuskustannuksista,
- varatun aineiston noutamatta jättämisestä ja
- muista kuin 12 pykälän 1 momentissa tarkoitetuista suoritteista.

Kunnan päättämistä yleisen kirjaston maksuista on syytä todeta käytösäännöissä tai erillisessä liitteessä. Kunta voi periä maksuja esimerkiksi kirjaston tilojen vuokraamisesta.

Käytösäännöissä voidaan todeta, mikä on kunnassa käytössä oleva perintätapa ja miten myöhässä olevasta aineistosta huomautetaan.

Kaukolainojen osalta on huomioitava, että valtakunnallista ja alueellista kehittämistehtävää hoitava yleinen kirjasto antaa muille yleisille kirjastoille kaukolainoja ja saa siihen valtionavustusta, joka on tarkoitettu kattamaan näiden kaukolainojen postituskulut. Tähän liittyy lain 12 §:n 1 momentti, jossa todetaan että, *maksuttomia ovat myös valtakunnallista ja alueellista kehittämistehtävää hoitavan yleisen kirjaston muille yleisille kirjastoille antamat kaukolainat (12§).*¹

Kirjaston käyttäjän velvollisuudet

Kirjastolaissa (1492/2016) säädetään 13 §:ssä kirjaston käyttäjän velvollisuuksista siten, että *yleisen kirjaston käyttäjän on käytäytyttävä kirjastossa asiallisesti. Kirjaston toiminnan häiritsemiseen ja turvallisuuden vaarantamiseen sovelletaan järjestyslakia (612/2003). Kirjaston käyttäjän on käsiteltävä yleisen kirjaston aineistoa ja muuta omaisuutta huolellisesti.*

Yleinen kirjasto on järjestyslaissa tarkoitettu yleinen paikka ja siksi kirjaston yleisen toiminnan järjestämisen häiritsemiseen ja turvallisuuden vaarantamiseen sovelletaan järjestyslakia (612/2003). Kirjaston käyttäjä ei saa kirjastossa asioidessaan aiheuttaa häiriötä kirjaston muille käyttäjille eikä henkilökunnalle, eikä vaarantaa kirjaston viihtyisyyttä eikä turvallisuutta esimerkiksi metelöimällä tai uhkaavilla eleillä ja hyökkäävillä liikkeillä.

¹ Laissa yleisistä kirjastoista (1492/2016) todetaan, että lain 7 ja 8 § astuvat voimaan 1. tammikuuta 2018. Siihen asti on voimassa kirjastolain (904/1998) 4§:n 2-5 momentit (keskus- ja maakuntakirjastot). Keskus- ja maakuntakirjastojen antamien kaukolainojen osalta lakimuutos ei muuta aiempaa käytäntöä. Uuden kirjastolain hallituksen esityksen perusteluissa (HE 238/2016, 35) todetaan, että ”Maksuttomia olisivat lisäksi kaukolainat, joita valtakunnallista ja alueellista kehittämistehtävää hoitava kirjasto antaisi muille yleisille kirjastoille. Opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää valtionavustusta valtakunnallisen ja alueellisen tehtävän hoitamista varten. Valtionavustuksen määrän arvioinnissa otetaan muun muassa huomioon kaukolainatoinnasta aiheutuvat kustannukset. Kaukolainojen maksuttomuus ei kuitenkaan estäisi kaukolainoista aiheutuvien postituskulujen perimistä, jos valtionavustus ei riittäisi näiden menojen kattamiseen. Valtakunnallista ja alueellista kehittämistehtävää hoitavan yleisen kirjaston toimialueensa yleisille kirjastoille lähettämien kaukolainojen postituskulut tulisi kuitenkin kattaa edellä mainitulla valtionavustuksella.”

Yleisen kirjaston käyttäjä on velvollinen käsittelemään kirjaston aineistoja ja muuta omaisuutta huolellisesti siten, että ne eivät vioitu tai vaurioidu. Kirjaston muulla omaisuudella tarkoitetaan kirjaston tiloja, tietokoneita ja muita laitteita sekä kalusteita.

Yleinen kirjasto soveltaa vahingonkorvauslain (412/1974) säännöksiä tilanteessa, jossa kirjaston käyttäjä aiheuttaa kirjaston aineistoille tai omaisuudelle vahinkoa. Kadonnut tai vahingoittunut aineisto on korvattava vastaavalla aineistolla tai maksamalla siitä sovittu euromäärä.

Yleisen kirjaston käyttäjän lakisääteiset velvollisuudet ja oikeudet on syytä käydä läpi käyttösäännöissä.

Videokasetteja, DVD-, CD-ROM- tai Blue ray-levyjä ei voi tekijänoikeudellisista syistä korvata vastaavalla tallenteella, vaan maksamalla siitä sovittu euromäärä. Tämä on syytä todeta myös yleisen kirjaston käyttösäännöissä tai maksuja koskevassa erillisessä liitteessä.

Kirjaston lainauskielto

Kirjastolaissa (1492/2016) säädetään 15 §:ssä lainauskiellosta niin, että *kirjaston käyttäjä ei saa lainata kirjaston aineistoja, jos hän ei ole palauttanut aiemmin lainaamia aineistoja 14 §:ssä tarkoitetuissa käyttösäännöissä määrättyssä määräajassa tai suorittanut 12 §:n 2 momentissa tarkoitettuja maksuja. Lainauskielto päättyy välittömästi, kun aineisto on palautettu tai maksut suoritettu.*

Käyttösäännöissä on syytä todeta, millä perusteilla lainausoikeutta voidaan yleisessä kirjastossa rajata ja miten oikeuden saa takaisin. Yleensä kirjaston käytössä oleva tietojärjestelmä merkitsee lainauskiellon automaattisesti järjestelmään ja poistaa sen automaattisesti, kun palauttamatta ollut aineisto on palautettu ja maksut suoritettu.

Käyttösäännöissä voidaan todeta, että lainauskielto ei estä kirjaston käyttäjää käymästä kirjastossa ja käyttämästä kirjaston aineistoja kirjaston tiloissa.

Lainauskiellosta ei tehdä erillistä hallintopäätöstä. Kun myöhässä olevat aineistot on palautettu kirjastoon tai maksut suoritettu, kirjaston käyttäjä voi jälleen lainata aineistoja.

Kirjaston käyttökielto

Kirjastolaissa (1492/2016) säädetään 15 §:ssä kirjaston käyttökiellosta seuraavasti, *kunta voi asettaa kirjaston käyttäjän määräaikaiseen kirjastokohtaiseen kirjaston käyttökieltoon, jos kirjaston käyttäjä 13 §:ssä säädetyn vastaisesti toistuvasti ja olennaisesti aiheuttaa häiriötä kirjaston toiminnalle tai vaarantaa sen turvallisuutta taikka vahingoittaa kirjaston omaisuutta. Käyttökielto voi olla enintään 30 päivää.*

Kirjastokohtaisesta määräaikaisesta käyttökiellosta on syytä todeta käyttösäännöissä, millä perusteilla se voidaan antaa.

Käyttökielto voidaan antaa vain, jos yleisen kirjaston käyttäjä toistuvasti ja olennaisesti aiheuttaa häiriötä kirjaston toiminnalle tai vaarantaa sen turvallisuutta taikka vahingoittaa kirjaston omaisuutta.

Yleinen kirjasto on yleinen paikka, joka pitää olla kaikkien käytettävissä. Tästä syystä käyttökielto voidaan antaa vasta vakavasta ja toistuvasta kirjaston toiminnan häiritsemisestä, esimerkiksi kun toistuvat huomautukset tai vastaavat toimenpiteet eivät ole auttaneet.

Käyttökiellon päättää aina kunta hallintopäätöksensä ja se on kirjastokohtainen. Kestoltaan kielto voi olla enintään 30 päivää. Kunta voi käyttösäännöissä määrätä, että kirjaston käyttökielto on 15 §:ssä säädettyä enimmäispituutta lyhyempi.

Ennen käyttökiellon antamista kunnan on kuultava asianomaista henkilöä.

Yleisen kirjaston käyttökiellosta tehdään aina hallintopäätös. Kirjaston käyttökieltoa koskevaan päätökseen voi vaatia oikaisua kuten kuntalaissa (410/2015) säädetään. Kuntalain 16 luvussa säädetään oikaisuvaatimuksesta ja kunnallisvalituksesta.²

Yleisen kirjaston käyttökiellosta päättää kunnassa se viranomainen (viranhaltija tai toimielin), jolle se on kunnassa johtosäännössä määrätty.

MUUTA HUOMIOITAVAA KÄYTÖSÄÄNTÖJEN LAADINNASSA

Käytösäännöistä tiedottaminen sekä sääntöjen tarkistus

Kunnalla on tiedotusvastuu kuntalaisille.

Käytösäännöistä on tärkeää viestiä mahdollisimman monella eri viestintäkanavalla, mistä voimassa olevat käytösäännöt ja niihin mahdolliset liittyvät liitteet löytyvät kieliversioineen.

Henkilötietojen käsittely kirjastoissa

Henkilötietojen käsittelystä säädetään henkilötietolaissa (523/1999). Käytösäännöissä voidaan todeta yleisen kirjaston oikeudesta kerätä henkilötietoja. Yleisellä kirjastolla on oltava rekisteriseloste, koska henkilötietojen keräämisestä muodostuu asiakasrekisteri. Henkilötietolain ohella on huomioitava myös mm. EU:n tietosuoja-asetus.

Henkilötietolain 10 §:ssä säädetään rekisteriselosteesta. Rekisteröidyn oikeuksista säädetään lain 6 luvussa, muun muassa rekisterinpitäjän informointivelvollisuudesta henkilötietoja kerätessä. Rekisteröidyillä on oikeus saada tarkastaa itseään koskevat tiedot. Rekisteröidyillä on myös oikeus vaatia virheellisen tiedon korjaamista.

Tarkempia tietoja henkilötietolain soveltamisesta antaa Tietosuojavaltuutetun toimisto.

Lisätietoa

Perustuslaki (731/1999)

Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

Hallintolaki (434/2003)

Hallintolainkäyttölaki (586/1996)

Henkilötietolaki (523/1999)

Kuntalaki (410/2015)

Laki yleisistä kirjastoista (1492/2016)

Voimassa olevat lait ja asetukset: <http://www.finlex.fi/fi/>

Kansallinen audiovisuaalinen instituutti (KAVI), ikärajamääräykset:

<https://kavi.fi/fi/meku/ikarajat>

Yleisten kirjastojen saavutettavuussuositus:

http://shop.kunnat.net/product_details.php?p=3215

Kirjastotyön eettiset periaatteet:

<http://www.suomenkirjastoseura.fi/wp-content/uploads/2012/01/Kirjastoty%C3%B6n-eettiset-periaatteet.pdf>

Tietosuojavaltuutettu: <http://www.tietosuoja.fi/fi/>

² Kuntalaki 410/2015: Toimielimiä ja johtamista, asukkaiden osallistumisoikeuksia, luottamushenkilöitä, päätöksenteko- ja hallintomenettelyä sekä oikaisuvaatimusta ja kunnallisvalitusta koskevia lukuja: Edellä 4–7 lukua, 59 §:ää, 60 §:n 2 momenttia, 64 §:n 4 momenttia ja 10, 12 sekä 16 lukua sovelletaan vuonna 2017 valittavan valtuuston toimikauden alusta lukien. Tätä ennen toimielimiin ja johtamiseen, asukkaiden osallistumisoikeuksiin, luottamushenkilöihin, päätöksenteko- ja hallintomenettelyyn sekä oikaisuvaatimukseen ja kunnallisvalitukseen sovelletaan, mitä tämän lain voimaan tullessa voimassa olleessa kuntalaissa (365/1995) säädetään.